

גמלאות ענף אמהות

ביטוח אמהות נמנה עם חמשת ענפי הביטוח הראשונים של חוק הביטוח הלאומי שנכנס לתוקפו ב-1 באפריל 1954, ובמסגרתו משולמות לילדת גמלאות שונות ולבית החולים מענק אשפוז.

מענק אשפוז

מענק אשפוז נועד לממן את הוצאות הלידה והאשפוז של היולדת ושל היילוד, והוא משולם במישרין לבית החולים. מדצמבר 1993 משולם מענק אשפוז בשיעור מוגדל בלידת פג. בשנתיים הראשונות להחלת חוק ביטוח בריאות ממלכתי (בינואר 1995), אשפוזם של יולדות ושל יילודים, בכללם פגים, היה כלול בסל שירותי הבריאות שנקבעו בחוק, והוא מומן בידי המוסד לביטוח לאומי מסכומי הגבייה לענף אמהות. מינואר 1997 מענק האשפוז שוב משולם במישרין לבית החולים. כאשר הלידה מתרחשת בחו"ל, מענק האשפוז משולם במישרין לילדת לאחר שהגישה תביעה. החל בשנת 2016 מענקי אשפוז ממומנים מתקציב משרד האוצר, אך המוסד לביטוח לאומי נשאר הגוף המבצע את התשלומים לבתי חולים.

סכום המענק משתנה כדלקמן:

- בחודש ינואר מדי שנה – על-פי נוסחה הקבועה בחוק ולפיה סך התשלום בעבור לידות רגילות ותשלום נוסף ללידת פג יהיה שווה לסכום שהיה משולם בעבור לידות אלה אילו לא היה הבדל בסכומי המענק בין לידה רגילה ללידת פג.
- בכל עת שמשרד הבריאות משנה את מחירו של יום אשפוז כללי – באותו שיעור.
- בהתאם להחלטת הממשלה, במסגרת חוק ההסדרים.

הוצאות הסעה לבית חולים

כל יולדת זכאית להסעה לבית החולים הקרוב למקום מגוריה.

מענק לידה

מענק לידה נועד לרכישת ציוד ראשוני ליילוד, והוא משולם במישרין לילדת. עובדות זרות השוהות בארץ עם היתר זכאיות אף הן למענק לידה.

דמי לידה

דמי לידה נועדו לפצות יולדת עובדת על אובדן שכרה במהלך חופשת הלידה שהיא חייבת לקחת על פי חוק עבודת נשים. לדמי לידה זכאית יולדת עובדת – שכירה, עצמאית או הנמצאת בהכשרה מקצועית – אשר בתקופה שקדמה ללידה שולמו בעבורה דמי ביטוח בעד פרקי זמן הקבועים בחוק (**תקופת אכשרה**). דמי הלידה משולמים בעבור 7 או 14 שבועות, בהתאם לתקופת האכשרה שצברה האישה. לדמי לידה זכאיות גם עובדות זרות השוהות בארץ כחוק.

את דמי הלידה אפשר להתחיל לקבל לפני מועד הלידה המשוער, אך אי אפשר לקבלם בעבור יותר ממחצית התקופה שהיולדת זכאית לה. בתנאים מסוימים אפשר להאריך את חופשת הלידה בארבעה שבועות לכל היותר. מ-1998 גם גברים שחלקו את חופשת הלידה עם בנות זוגן זכאים לדמי לידה, בתנאי שהאישה חזרה לעבודה. מדמי הלידה מנוכים במקור מס הכנסה, דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

קצבת לידה

קצבת לידה משולמת למי שילדה בלידה אחת שלושה ילדים או יותר, שנשארו בחיים פרק זמן הקבוע בחוק, והיא משולמת מדי חודש במשך 20 חודשים. גובהה נגזר מהסכום הבסיסי, והיא הולכת ופוחתת במהלך תקופת הזכאות.

גמלה לשמירת היריון

גמלה לשמירת היריון משולמת לאישה עובדת, שבגלל סיבות רפואיות הקשורות להיריון נאלצת להפסיק את עבודתה ל-30 יום לפחות והיא אינה מקבלת בעבורם תשלום ממעסיקה או מכל גורם אחר. תקופת האכשרה המזכה בגמלה זו זהה לתקופה המזכה בדמי הלידה והסכום המרבי לתשלום הוא מלוא הסכום הבסיסי.

קצבה מיוחדת ותגמול מיוחד

קצבה מיוחדת ותגמול מיוחד משולמים אם היולדת נפטרה בעת הלידה או בתוך שנה מיום הלידה. הקצבה משולמת מדי חודש למשך 24 חודשים בעד כל יילוד שנולד באותה הלידה, ושיעורה 30% מהשכר הממוצע. אם משולמת לילד קצבת שאירים או תלויים, הקצבה משולמת 12 חודשים בלבד. תגמול מיוחד משולם לבן זוגה של הנפטרת אם הפסיק לעבוד לשם הטיפול בתינוק. גובה התגמול כגובה דמי הלידה והוא משולם למשך 14 שבועות. תשלומים אלה משולמים בכעשרה מקרים מדי שנה.

שינויי חקיקה

מענק אשפוז

החל בשנת 2016 מענקי אשפוז ממומנים מתקציב משרד האוצר, אך המוסד לביטוח לאומי נשאר הגוף המבצע את התשלומים לבתי חולים.

הוצאות הסעה לבית חולים

מ-2008 כל יולדת זכאית להסעה לבית החולים הקרוב למקום מגוריה. לפני כן יולדת היתה זכאית להסעה רק אם התגוררה במרחק רב מבית החולים.

מענק לידה

עד 2002 שיעור מענק הלידה היה אחיד ובלתי תלוי במספר הלידות הקודמות – 20% מהשכר הממוצע לפי חוק. ב-2003 השתנה השיעור מהילד השני ואילך ונקבע ל-6% מהשכר הממוצע. ב-2004 הוגדל השיעור לילד השני בלבד ל-9% מהשכר הממוצע. בלידה של שני ילדים או יותר, מענק הלידה גבוה יותר: לתאומים – סכום השווה לשכר הממוצע, ולכל ילד נוסף – עוד 50% מהשכר הממוצע. מ-2006 סכום מענק הלידה מחושב על-פי הסכום הבסיסי.

דמי לידה

עד 2007, דמי לידה היו משולמים בעבור 6 או 12 שבועות בהתאם לתקופת האכשרה שצברה היולדת. ביוני 2007 תוקן החוק, ודמי הלידה משולמים מאז בעבור 7 או 14 שבועות. מ-1998 גם גברים שחלקו את חופשת הלידה עם בנות זוגן זכאים לדמי לידה, בתנאי שהאישה חזרה לעבודה. מ-1994 שיעור דמי הלידה הוא מלוא השכר או ההכנסה הממוצעת ליום שהיו ליולדת בשלושת החודשים שקדמו להפסקת עבודתה (עם הלידה או לפנייה), ולא יותר מהסכום המרבי הקבוע בחוק.

גמלה לשמירת היריון

עד חודש נובמבר 1995 היה הסכום המרבי לתשלום 25% מן השכר הממוצע לתשלום גמלאות ("שכר על-פי חוק") ומנובמבר 1995 הועלה הסכום המרבי ונקבע כשכרה הממוצע של האישה בשלושת החודשים שקדמו להפסקת עבודתה ולא יותר מ-70% מהשכר הממוצע. בשנת 2000 תוקן החוק והסכום המרבי לתשלום היה מלוא השכר הממוצע, ומשנת 2006 – מלוא הסכום הבסיסי.

מגמות עיקריות

מענק לידה, מענק אשפוז ותוספת לפג

ב-2016 שולמו מענקי לידה לכ-179 אלף יולדות – עלייה של 1.5% לעומת 2015 (לוח 1). מספר הנשים בגיל הפרייון (15-44) עלה ב-1.3% לעומת 2015, כך שמספר הלידות לכל 1,000 נשים בגיל הפרייון עלה מ-93 ל-94 בין שתי השנים. כ-53 אלף מהלידות ב-2016 היו לידות ראשונות, כ-49 אלף לידות שניות וכ-78 אלף היו לידות שלישיות ויותר (לוח 2). בכ-4,000 מן הלידות נולדו תאומים ובכ-90 נולדו שלישיות ויותר. תוספת לפג שולמה ב-2,759 מקרים – 132 פחות מבשנה שעברה.

לוח 1: נשים שקיבלו מענק לידה ודמי לידה (ממוצע חודשי, מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012-2016

שנה	קיבלו מענק לידה		קיבלו דמי לידה	
	סך הכל (מספרים מוחלטים)	שינוי לעומת שנה קודמת (%)	סך הכל (מספרים מוחלטים)	שינוי לעומת שנה קודמת (%)
2012	169,166	3.5	112,014	5.9
2013	169,711	0.3	114,383	2.1
2014	173,211	2.1	120,353	5.2
2015	177,117	2.3	123,827	2.9
2016	179,121	1.1	126,266	2.0

לוח 2: לידות חי לפי סדר הלידה (אחוזים), 2012-2016

שנה	סך הכל	לידה ראשונה	לידה שנייה	לידה שלישית	לידה רביעית ויותר
2012	100.0	29.5	27.1	19.8	23.6
2013	100.0	29.7	27.4	19.7	23.2
2014	100.0	30.1	27.2	19.5	23.2
2015	100.0	30.1	27.1	19.5	23.3
2016	100.0	29.6	27.2	19.5	23.7

דמי לידה

ב-2016 קיבלו דמי לידה כ-126 אלף נשים לעומת כ-124 אלף ב-2015 – עלייה של 2.0%. קצב העלייה של שיעור המקבלות דמי לידה בכלל המקבלות מענק לידה פחת במקצת ב-2016, אך הוא עדיין נמצא במגמת עלייה ושיעורו מגיע לכ-71% (לוח 1). הגיל הממוצע של היולדות נותר ללא שינוי בין שתי השנים – 31.6. כ-95% מן הנשים שקיבלו דמי לידה היו שכירות, והיתר – 5% – עצמאיות, חברות קיבוץ או חברות מושב שיתופי.

התפלגות הנשים לפי גובה דמי הלידה בהשוואה לשכר הממוצע דומה לאורך זמן וממנה עולה כי ב-2016 כשליש מן הנשים קיבלו ליום סכום שאינו עולה על מחצית השכר הממוצע במשק, וכרבע – סכום שמעל השכר הממוצע במשק (לוח 3). שיעור הנשים שקיבלו תשלום הגבוה מהשכר הממוצע נשאר ללא שינוי – 23.0%, וחלקן של המקבלות עד מחצית השכר הממוצע ירד במקצת – מ-33.9% ל-33.0%.

לוח 3: נשים שקיבלו דמי לידה לפי גובה דמי הלידה ליום כאחוז מהשכר היומי הממוצע (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2012-2016

שנה	סך הכל (מספרים מוחלטים)	עד 1/4 השכר הממוצע (%)	1/2-1/4 השכר הממוצע (%)	3/4-1/2 השכר הממוצע (%)	3/4 עד מלוא השכר הממוצע (%)	יותר מהשכר הממוצע (%)
2012	112,014	7.4	24.5	26.1	17.1	24.9
2013	114,383	8.2	25.0	26.0	17.0	23.8
2014	120,353	8.5	25.2	26.0	16.9	23.4
2015	123,827	8.6	25.3	26.2	16.9	23.0
2016	126,266	8.1	24.9	26.9	17.1	23.0

מאחר שדמי הלידה הם בגובה שכר היולדת לפני הלידה, ההתפלגות לפי גובה התשלום מייצגת את התפלגות השכר של נשים אלה. ב-2016 היה השכר הממוצע של היולדות 7,566 ש"ח לחודש שהם כ-79% מהשכר הממוצע במשק – בדומה ל-2015.

בדומה לשכר, גם סכום דמי הלידה משתנה על-פי מאפייני דמוגרפיה ותעסוקה:

- הסכום עולה ככל שעולה גיל האישה: נשים עד גיל 24 קיבלו ב-2016 דמי לידה בשיעור של כ-46% מהשכר היומי הממוצע במשק, בעוד בנות 35 ויותר קיבלו בשיעור של 100% ויותר מן השכר הממוצע במשק. הממוצע היה 79% מהשכר הממוצע במשק (252 ש"ח ב-2016).

- התשלומים בפריפריה היו נמוכים מן התשלומים במרכז הארץ: בסניפים תל אביב, כפר סבא ורמת גן, היו הסכומים הממוצעים ליום הגבוהים ביותר (121%, 111% ו-107% מהשכר הממוצע במשק בהתאמה), ואילו בבני ברק ובנצרת היו הסכומים הממוצעים ליום הנמוכים ביותר (63% ו-59% בהתאמה).

מספר הגברים שקיבלו דמי לידה עלה במעט – מ-494 ב-2015 ל-520 ב-2016, כלומר יחס של ארבעה לגברים ל-1,000 נשים. בין 2012 ל-2016 היתה עלייה עקבית במספרם – מ-425 ל-520.

היקף התשלומים

בשנת 2016 גדל היקף התשלומים בענף אמהות ב-4.0% במחירים קבועים לעומת 2015 – עלייה שהיא בעיקר תוצאה של גידול במספר הלידות. תשלומי דמי לידה מהווים כ-51% מסך תשלומים בענף (לוח 4). חלקם של תשלומי הענף בכלל תשלומי הביטוח הלאומי היה 9.0% – בדומה ל-2015.

לוח 4: תשלומים לגמלאות אמהות (אלפי ש"ח, מחירי 2016), 2012-2016

שנה	סך הכל	מענק אשפוח	מענק לידה	דמי לידה	שמירת היריון
2012	5,526,093	2,366,250	191,238	2,773,119	179,974
2013	5,827,946	2,491,805	192,372	2,937,177	191,624
2014	6,188,999	2,676,020	200,182	3,090,794	205,329
2015	6,510,776	2,794,343	205,501	3,265,958	230,637
2016	6,772,163	2,867,883	206,808	3,427,312	253,535